

[2–2021]

history – theory – criticism

dějiny–teorie–kritika

Obsah | Contents

Editorial – Alterity, Enmification, Orientalism and Other Issues	177
1. Studie a eseje Studies and Essays	
PETR ANDREAS – Není stále jasné, co jsou to protisocialistické síly. Resovětizace KSČ a jejího diskurzu o nepříteli v období československé krize <i>It is still not clear what the anti-socialist forces are. Re-Sovietization of the Communist Party of Czechoslovakia and its discourse on the enemy during the Czechoslovak crisis</i>	183
DAVOR PAVIČIČ – A Story Told Twice: Beda Dudík Accompanying Francis Joseph to the Opening of the Suez Canal (1869) <i>Dvakrát vyprávěný příběh: Beda Dudík doprovází Františka Josefa na otevření Suezského průplavu (1869)</i>	225
TOMÁŠ MALÝ – Rituály středověku a raného novověku v recentní české a polské historiografii <i>Medieval and Early Modern Rituals in Recent Czech and Polish Historiography</i>	245
JAN HORSKÝ – Discussing the ‘Grandmother Hypothesis’ <i>Diskuse o „hypotéze babiček“</i>	281
2. Diskuse a rozepře Discussions and Disputes	
STANISLAV KOKOŠKA – Jak to bylo s tábory pro takzvané darebáky, povaleče a cikány aneb odpověď na kritiku Pavla Balouna a Jaromíra Mrňky <i>The History of the Camps for so-called Scoundrels, Layabouts, and Gypsies, or a reaction to the critique by Pavel Baloun and Jaromír Mrňka</i>	311
ZHANG ZUOCHENG – West vis-à-vis East. Tradition, Question and Practice in Chinese Historiography <i>Západ versus Východ. Tradice, výzkumné otázky a praxe čínské historiografie</i>	333

3. Recenze a reflexe | Reviews and Reflections

GABRIELA DUDEKOVÁ KOVÁČOVÁ – <i>Človek vo vojne. Stratégie prežitia a sociálne dôsledky prvej svetovej vojny na Slovensku</i> (Jiří Hutečka)	351
VOJTĚCH KESSLER, JOSEF ŠRÁMEK (edd.) – <i>Tváře války: Velká válka 1914–1918 očima českých účastníků</i> (Martin Jemelka)	357
LENKA J. BUDILOVÁ – <i>Od krvaví msty k postsocialismu. Vývoj antropologického zájmu o Balkán</i> (Jan Horský)	361
ZBYNĚK ZEMAN, RAINER KARLSCH – <i>Na uranu záležití. Středoevropský uran v mezinárodní politice 1900–1960</i> (Matěj Bílý)	370
JANA NDIAYE BERÁNKOVÁ, MICHAEL HAUSER, NICK NESBITT (edd.) – <i>Revolutions for the Future: May '68 and the Prague Spring</i> (Luboš Studený)	376
Editorial Note	385
Upozornění redakce	388

Revolutions for the Future: May '68 and the Prague Spring, (edd.) JANA NDIAYE BERÁNKOVÁ, MICHAEL HAUSER, NICK NESBITT,

Lyon 2020, Suture Press, 321 s.,
ISBN 978-2-9569056-1-5

Jaké je dědictví pražského jara? Května 1968 v Paříži? A událostí roku 1968? Na tyto a další otázky se snaží odpovědět obsáhlý sborník *Revolutions for the Future: May '68 and the Prague Spring*, který je i přes nedávné výročí pražského jara jedním z mála soustředěných pokusů o pojednání jeho dějin v poslední době.¹ Sborník sdružující ve velké míře především autory a autorky z konference skutečně v roce 2017 obsahuje 13 příspěvků ve dvou oddílech. Editován byl Janou Ndiaye Beránkovou, Michaellem Hauserem a Nickem Nesbitem.

Kniha je vedena v několika liniích. První linie kopíruje rozdělení knihy do dvou hlavních částí a táhne se po pomyslné hranici mezi Paříží a Prahou, tedy mezi francouzskými a československými událostmi. Zatímco v Paříži se rokem 1968 francouzská společnost pro určitý experiment otvírala, v Československu mu tanky armád Varšavské smlouvy naopak uzavřely cestu. Několik studií z tohoto dělení vybočuje. Druhá linie probíhá mezi empiričtějším a teoretičtějším přístupem. Některé příspěvky se soustředí spíše na vývoj či pozadí určitých trendů a procesů, jiné zase na filosoficko-teoretické konstrukce, schémata a modely. Sborník je pestrá kombinací idejí a vstupů z různých úhlů.

Rámuje ho úvod Jany Ndiaye Beránkové. Konstatuje, že pouze „analýzou minulých revolucí... se můžeme připravit na revoluce budoucí“². Označení 1968 používá pro globální událost, která byla revolucí ve struktuře i zkušenosti. Sborník pak má být i nástrojem proti „dvojitému vymazání“, které podle rámujícího úvodu postihlo dědictví pražského jara za normalizace a posléze po roce 1989, kdy se stalo pouze zastávkou na cestě k parlamentní demokracii a liberálnímu kapitalismu. Toto dědictví však dle Beránkové spočívá v radikálně demokratickém experimentu se samosprávou dělnické třídy.

1 Výjimkou je např. MARTIN SCHULZE WESSEL, *Pražské jaro*, Praha 2018.

2 JANA NDIAYE BERÁNKOVÁ, MICHAEL HAUSER, NICK NESBITT (edd.), *Revolutions for the Future: May '68 and the Prague Spring*, Lyon 2020, s. 13.

Základním přínosem knihy má být právě rozchod s dominantním narativem o roce 1968. Pouze ten má pak dle nich umožnit návrat komunistické hypotézy pro naši současnost. Tedy něčeho, co se Alain Badiou pokusil vystavět jako nový, nekompromisní politický program pro levice založený na univerzální emancipaci. Chci také ocenit, že se autoři a autorky jasně staví za své hodnotové ukotvení, které žádným způsobem neskrývají a neschovávají se za vědeckou objektivitu.

První část sborníku otevírá studie Jacquesa Rancièra, který se zabývá definicí události a za jakých podmínek se dá soubor faktů z května 1968 považovat za událost a staví se proti tzv. sociologické interpretaci např. Raymonda Arona. Událost je pro něj zjednodušeně něco, co narušuje stávající řád očekávání a rozbíjí dosavadní způsob uspořádání faktů do kauzálních řetězců.³ Květen 1968 je pro něj bojem proti instituci univerzity, kapitalistické společnosti a vztahu mezi nimi.⁴ Vystavuje ho jako soupeření dvou představ politiky: mezi policejní logikou, která chápe politické jednání jako nástroj udržující rovnováhu mezi společenskými silami, a emancipační logikou, ve které má politika vlastní autonomní racionalitu a skrze niž nejsou lidé definováni svými identitami, ale svým jednáním.

Rancière nepracuje s často používaným pojmem „nové levice“, a to přesto, že dělá přímou linku mezi rokem 1968 a protestními i okupačními hnutími v roce 2011, která podle něj obnovila dynamiku jednání použitou v roce 1968. Tato levice má racionalitu, která je spojena s jednáním, a ne s kalkulací – proto ji např. Pavel Barša označuje za levice jednoho kroku, na rozdíl od staré levice, která má za cíl ovládnout struktury a až pak provést změnu.

Shodnou se na tom, že v preferované podobě politiky už nejde o moc jako prostředek společenské transformace. Rancière se zasazuje o komunismus, který už nerozlišuje prostředky a cíle. O komunismus jako „sílu jednat, která je cílem sama o sobě, která organizuje svět, kde rozdíl mezi prostředky a cíli mizí ve stejnou chvíli jako rozdíl mezi ovládajícími a ovládanými“⁵. Zároveň ale vidí, že taková emancipační politika nemá zatím formu, která by jí umožnila trvalou existenci.

Studie Vincenta Jacquesa je věnována teorii události Gillesse Deleuzeho a Félixu Guattariho a jejich výroku, že květen 1968 se nestal, protože patřil do ka-

3 J. NDIAYE BERÁNKOVÁ, M. HAUSER, N. NESBITT (edd.), *Revolutions for the Future*, s. 19.

4 Proti takové univerzitě, na které studenti studují, aby se stali pomahači kapitalistického vykořisťování dělnické třídy – J. NDIAYE BERÁNKOVÁ, M. HAUSER, N. NESBITT (edd.), *Revolutions for the Future*, s. 23.

5 J. NDIAYE BERÁNKOVÁ, M. HAUSER, N. NESBITT (edd.), *Revolutions for the Future*, s. 29.

tegorie čiré události. Jacques považuje za nutné neomezovat tuto událost jen na květen 1968. Odkazuje i obecně na jiné autory, kteří mluví dokonce i o „letech 1968“⁶.

Událost charakterizuje jako jev, jenž narušuje běžnou chronologii, který ji pozastavuje a otevírá nové možnosti a perspektivy. Čas ale nelze zastavit, tedy v důsledku otevírá chronologii novou s jiným horizontem smyslu. Čas události je tedy vlastně césurou.

Dle Jacquesa květen 1968 vytvořil určitou možnost nové subjektivity, ale společnost ještě nedosáhla na skutečné možnosti této události. Aby se událost dle Guattariho a Deleuzeho skutečně „stala“, musí být součástí nějaké dějinné kauzality. Musí být schopna vytvářet určité kolektivní asambláže, které odpovídají nové subjektivitě. Je to nová konfigurace možného. Jacques nakonec staví realizaci této nové subjektivity, kterou tehdy francouzská společnost ještě nedokázala vytvořit, jako výzvu před tu současnou.

Étienne Balibar se ve svém příspěvku věnuje teorii čtyř diskurzů Jacquesa Lacana. I když připomíná proměnlivost této teorie, zabývá se jí jen tak, jak byla původně představena. Lacan se skrze ni pokusil uchopit společenské vztahy. Jedná se o diskurz Pána, Univerzity, Analytika a Hysteričky. Balibar se pokouší interpretovat Lacanovu teorii vůči jazyku května 1968 jinak než jako jeho odmítnutí. Dle Balibara je možné ji interpretovat pozitivněji, pokud přistoupíme na to, že společnost neznamena harmonii a že autonomie je dosažena pochopením heteronomie (tužeb). Studie je vhodným úvodem do této Lacanovy teorie.

Další tři příspěvky uvádím s ohledem na to, že jsou příliš vzdáleny poli mého odborného zájmu. Pracují s ranou prací Alaina Badioua. Prvním z nich je studie Jany Ndiaye Beránkové o konceptu „suture“ u Jacquesa-Alaina Millera a Alaina Badioua. Zde bych vyzdvihl srovnání struktury u Millera a Badioua, kdy u Millera je jako herní plocha s dílky, kde jeden chybí, lze v ní tedy pohybem dosáhnout určitých změn. U Badioua je plocha plná dílků, změny je možné dosáhnout jen mimo hru, rozbitím celé plochy a opětovným sestavením dílků v jiné konfiguraci. Autorka tuto zajímavou metaforu bohužel nepropojuje s „reálným světem“.

Reza Naderi ve svém příspěvku využívá koncept modelu Alaina Badioua pro výklad modelu politiky od Sylvaina Lazaruse. Lazarusova konceptualizace politiky je inovativní v tom smyslu, že ji chápe jako subjektivní záležitost. Není to antagonistické pojetí, politika u něj vychází sama ze sebe. Je to politika bez objektu, operuje v odstupu od státu. Toto pojetí ukazuje, co může člověk udělat sám, ne proti čemu má bojovat, podobně jako u Ranciéra.

6 Podobně jako „dlouhý rok 1968“.

Nick Nesbitt interpretuje léta 1968 a 1989 jako teoretické události, zlomy, které se odvracejí od toho, co jim bezprostředně předcházelo. V tomto smyslu se věnuje opět práci Alaina Badioua, kterého interpretuje po roce 1968 jako volání po axiomatické reorientaci filosofie proti logicistnímu idealismu.⁷ Mezi lety 1968–1989 pozoruje obrat k „neformální politice“ neboli politice lokální. Po roce 1989 Badiou opět uznává význam formalizace a reflexe na konceptuální úrovni, určitého strukturalismu, a to v rozporu s předcházejícím obdobím politického neformalismu.⁸ Po roce 1989 vidí Nesbitt nutnost axiomatického politického myšlení v boji proti neoliberalnímu kapitalismu i nezbytnost vynalézt novou a adekvátní kritiku a politiku, která by odpovídala „zobecnění kapitalismu po roce 1989 jakožto totalizaci globální společnosti“⁹. Je samozřejmě těžké si nyní představit politiku, která by nebyla lokální. Podobně jako slavný výrok, že je jednodušší si představit konec světa než kapitalismu.¹⁰ Ale hledání důvodů a role toho, jakou v tom sehrál obrat k této lokální politice po roce 1968, se už Nesbitt nevěnuje.

Druhou část knihy věnovanou pražskému jaru otevírá Michael Hauser, jenž vidí dědictví pražského jara v určité specifické politické logice, která oživuje potenciál pro emancipační boj i přímo uvnitř státních (a stranických) struktur, je zprávou v lahvi pro dnešní politiku. Vychází z Rancièrova pojetí politiky, ale zároveň je to polemika s tímto pojetím, zejména s tím, jak chápe policejní řád – stejně jako s Badiouem, protože oba odmítají emancipační potenciál strany a státu. V každé nutné stabilizaci řádu vidí nutnou prohru revoluční politiky.

Hauser staví pražské jaro jako určitý protipól k francouzským událostem. V Československu se strana rozhodla věřit obyvatelstvu a zároveň jako reprezentant „policejního řádu“ byla iniciátorem reformy. Pražské jaro je tedy dle něj příkladem toho, jak reformy vedou k revoluci. Nejprve docházelo k oživení událostních stop, které byly spjaty s principem rovnosti, tedy socialismu. To vedlo k vzniku masového hnutí, které pak produkovalo nový obsah a následně policejní řád, tj. stát a strana, tento obsah vybrousil a získal formu zákona.

Tato úvaha je samozřejmě spekulací nad průběhem událostí, jestli byl policejní řád skutečně schopen takto dlouhodobě fungovat a jestli společnost skutečně

7 J. NDIAYE BERÁNKOVÁ, M. HAUSER, N. NESBITT (edd.), *Revolutions for the Future*, s. 123.

8 J. NDIAYE BERÁNKOVÁ, M. HAUSER, N. NESBITT (edd.), *Revolutions for the Future*, s. 133.

9 J. NDIAYE BERÁNKOVÁ, M. HAUSER, N. NESBITT (edd.), *Revolutions for the Future*, s. 133.

10 FREDRIC JAMESON, *Future City*, *New Left Review* 21/2003, s. 76.

„dosahovala“ míry této nové mediace. Předložený proces je zde stimulován KSČ, která je ztělesněním policejního řádu. Nevedl by tento proces stejně k rozpadu existujícího řádu? Vedl by ke skutečné kvalitativní proměně? Byly zde snahy o rekonfiguraci společenského pole a strana by se k tomu musela nějak postavit. Jak poukazují následující studie, podpora nebyla homogenní a policejní povaha řádu by se nejspíše nějakým způsobem projevila.

Hauser uzavírá svůj příspěvek tím, že se radikální politika snaží oživit potenciál strany a státu, že se protestní hnutí přetavila v organizovanou strukturu (např. Podemos) a reprezentují tato hnutí ve svém státě. To byla ale i Syriza a její hodnocení z pohledu radikálního politického spektra je dnes tristní. Připisovaný potenciál „přetavených“ hnutí se prokáže až s odstupem.

Petr Kužel ve svém příspěvku chápe pražské jaro jako snahu překonat oddělení státu a občanské společnosti a také ekonomiky a politiky a rozšíření demokracie do ekonomiky. Podobně jako u Michaela Hausera je jeho studie argumentem proti antistatizmu a snaží se doložit, že emancipace nemusí nutně probíhat navzdory státu. Bez boje uvnitř státu má dle Kužela změna pouze lokální a dočasný charakter.

Snaží se to ukázat na příkladu podnikových rad pracujících. Příspěvek ale jen (příznaně) předkládá fakta jako předpoklad budoucí teoretické analýzy, ke které pouze vykračuje v závěru. Dělnická samospráva je pro něj potenciálním prostředkem pro překonání antagonismu mezi kapitálem a prací.¹¹ Zmiňuje ale u nutnosti prosazení zákona pro zavedení podnikových rad do řízení podniků pouze státní podniky.¹² Ale nakolik je možné provést nějakou změnu jen v jednom státě a jaký úspěch a jaké trvání by pak měla taková změna v globálním kontextu?

Příspěvek Jana Kobera se zabývá reformou práva jako důležitým předpokladem reforem pražského jara. Předkládá užitečný přehled dějin právních reforem. Odmítá názor, že českoslovenští reformní právníci nepřišli s ničím, co by obohatilo světovou právní vědu. Právě pokusy o novou soustavu práva, snaha osvobodit se od římské tradice a zavést systém, který by byl rozdělen do prakticky a funkčně určených oblastí, jsou pro něj dědictvím právnických reforem let vedoucích k pražskému jaru, a to přesto, že do roku 1969 tradiční rozdělení překonáno nebylo a následně byly reformní snahy zaraženy. Další význam vidí u vytváření legislativy pro rady pracujících. Ty také označuje za myšlenku, kterou prosadili

11 J. NDIAYE BERÁNKOVÁ, M. HAUSER, N. NESBITT (edd.), *Revolutions for the Future*, s. 192.

12 Předpokládá tedy zestátnění všech podniků? Později ale mluví o formálních podnikových analogiích v rámci státu. Není jasné, jestli se nejedná o přehlédnutí či dvojznačnost.

právě právníci a která plynula z jejich zkušenosti se samosprávou u národních výborů.

Text Ivana Landy je zásadním příspěvkem ke studiu vědeckotechnické revoluce a také jejímu stýkání a potýkání se s radikálně demokratickým proudem a prozkoumáním jejich intelektuálních kořenů. Landa rovněž chápe osm měsíců pookupačního období jako součást hlavního dějství pražského jara, a nikoli pouze jako epilog.¹³ Podstatu vidí v souboji mezi manažerismem a samosprávou, mezi technokracií a radikální demokracií, mezi technologickým determinismem a humanismem, mezi odlišnými pojetími politiky a názory na lidské bytosti.¹⁴

Jako důležité dědictví zdůrazňují stránku víry radikálních demokratů v možnost politické intervence do logiky technologického pokroku. Pro ně tyto intervence nemají být jen záležitostí expertů, ale mají být i věcí laiků. Překonávání překážek mezi experty a laiky má význam i pro současné úvahy o zapojení veřejnosti do vědeckovýzkumného provozu a snahy o aktivizaci občanů, neboť současné možnosti pro zapojení jsou k ničemu, když se společnost zapojuje netouží a nevidí pro své zapojení smysl.

Příspěvek Jana Mervarta se zabývá dědictvím pražského jara s ohledem na radikální levice, resp. Názorové sdružení levice. Uznává, že jeho vliv byl marginální, prezentovalo však značně ucelený alternativní politický program k *Akčnímu programu KSČ*.¹⁵ Tvrdí, že toto vyvrací mýtus o homogenní podpoře obyvatelstva pro reformy pražského jara. Následnou otázkou by však mělo být, jakou měla podpora alternativ sílu nebo jestli byla jako program Názorového sdružení levice jen lahvouou poštou pro utopické myšlení a přesvědčení, že lepší svět je možný. Anebo jestli neměly větší podporu myšlenky na restauraci kapitalismu u pravicových skupin.¹⁶ Mervartův příspěvek je ale především krokem proti „dvojitému vymazání“ radikálně levicových skupin.

Přílepky k československé části je studie Katarzyny Bielińskiej o jugoslávské filosofické škole Praxis a o marxistickém humanismu v Polsku. Přestože se dají vést linie propojující tuto studii se zbytkem knihy, toto vybočení z pojednávaných prostředí je přes zajímavost tématu z editorského hlediska poněkud překvapující.

13 J. NDIAYE BERÁNKOVÁ, M. HAUSER, N. NESBITT (edd.), *Revolutions for the Future*, s. 217.

14 J. NDIAYE BERÁNKOVÁ, M. HAUSER, N. NESBITT (edd.), *Revolutions for the Future*, s. 254.

15 J. NDIAYE BERÁNKOVÁ, M. HAUSER, N. NESBITT (edd.), *Revolutions for the Future*, s. 261.

16 O čemž píše Jan Kober.

Postskriptem knihy je příspěvek Joea Grima Feinberga o dědictví roku 1989. Zdařile se vypořádává s rolí, kterou vedoucí intelektuálové po roce 1989 sehráli. Zabývá se tím, jak mohli být disidenti věrni své předchozí práci a zároveň ji zradit. Kořeny konzervativní a neoliberální reakce 90. let vidí v kritickém myšlení 80. let,¹⁷ podobně jako pražské jaro bylo připraveno kritikou let předchozích. Rozdíl je ale ve vítězství. Prohra v roce 1968 vedla k prohloubení kritiky, ale úspěch roku 1989 měl za následek nepokrytou obhajobu moci a režimu od většiny kritických intelektuálů.¹⁸

Analyzuje opuštění úvah o možnosti reformy systému po roce 1968 a soustředění kritiky spíše na morální obnovu než na sociální reorganizaci. Solidarita je pak v Československu věnována spíše jednotlivcům a menším disidentským skupinám, tedy převážně sama sobě. Apolitická politika svým odklonem od sociální vede k tomu, že disident opouští rámec socialismu, aniž by to nějak vědomě reflektoval. Disidenti následně přetavili své osobní zkušenosti do obecného morálního principu,¹⁹ kdy sociálně nahrazuje morálka, nicméně obecná představa v obyvatelstvu stále prý byla původně taková, že se naváže na reformy z 60. let. Rozmanitost disentu před rokem 1989 však brzy zmizela ve prospěch jediného modelu, jenž případně zbytky potlačil.

Disidenti jako svědomí společnosti pak v 90. letech prosazují moralizovanou verzi politiky, kdy kritizují jednotlivé nešvary, ale zároveň jsou ve vleku expertů, protože nemají alternativu vůči jim prosazovanému řádu, a sami se tak za tento řád plně postaví. Jako dvě velké přiznané pravdy roku 1989 Feinberg vidí demokracii a občanskou společnost. Druhé dvě nepřiznané pravdy, které jsou však jako nedotknutelné schované jako proklamovaná součást těch přiznaných, jsou privatizace a úsporná opatření. Takto jsou během formování polistopadové hegemonie – a jejího trvání – vyraženy z politické debaty.²⁰

Dědictví je hlavním tématem sborníku. Pokus překonat potlačení nepohodlných významů se autorům a autorkám dozajista povedl, ale poslední dobou nemají v odborném prostředí příliš konkurenci. Právě proto, že s jejich názory řada

17 J. NDIAYE BERÁNKOVÁ, M. HAUSER, N. NESBITT (edd.), *Revolutions for the Future*, s. 302.

18 J. NDIAYE BERÁNKOVÁ, M. HAUSER, N. NESBITT (edd.), *Revolutions for the Future*, s. 304.

19 J. NDIAYE BERÁNKOVÁ, M. HAUSER, N. NESBITT (edd.), *Revolutions for the Future*, s. 315.

20 J. NDIAYE BERÁNKOVÁ, M. HAUSER, N. NESBITT (edd.), *Revolutions for the Future*, s. 317.

lidí jistě nebude souhlasit, může sborník vést k cenné debatě, což bohužel není pro české prostředí typické.

Knihu není nutné číst v celku, bez větších znalostí teorií stojících za některými příspěvky je ale vhodné číst ji popořadě. Logicko-filosofické příspěvky, které jdou značně do hloubky tématu s úzkým výsekem, se budou nepoučenému číst velmi těžko i tak.

Oceňuji křížové odkazy, které odpovídají vnitřním diskusím ve sborníku, jako je obhajoba státu ve vztahu k emancipační politice, v jakém pojmu hledat svobodu atp. Otázka, na kterou odpověď schází, je, jaký vztah má stopa události roku 1968 k listopadu 1917, jestli na jeho významy navazuje, znova je odkrývá, nebo naopak jeho stopu vymazává.

Odpovědi na současné problémy mohou být skutečně skryty v určité podobě minulosti. Stojí tedy za to, podniknout to úsilí a zahledět se místy nazpět, abychom se mohli inspirovat a pokračovat vpřed, ať už z nich vyvodíme jakákoli poučení. A „revoluce pro budoucnost“ pro to mohou být podnětným nástrojem.

Luboš Studený
Univerzita Karlova, Filozofická fakulta